

MOHELNO Z POHLEDU ARCHEOLOGIE.

Petr Knotek, Jitka Kučová

Katastr Mohelna patří pro svou příhodnou polohu k jedné nejintenzivněji osídleným oblastem na Třebíčsku. Příznivé přírodní podmínky, dostatek vhodných sprašových svahů, množství drobných vodních toků a nadmořská výška kolem 350 m společně s blízkostí dvou velkých řek (Oslavy a Jihlavy) lákaly pravěkého člověka.

První doklady o pohybu člověka jsou již známy z paleolitu (starší doba kamenná), nejstaršího a zároveň nejdelšího období lidských dějin. Toto období zahrnuje dobu od vzniku prvních předchůdců člověka přibližně před 2 500 000 lety až do příchodu prvních zemědělců před asi 10 000 lety.

Na Mohelensku se podařilo doložit přítomnost paleolitických lovců a sběračů hned na více různých polohách. Mezi nejdůležitější lokality patří trať Boleniska na táhlém návrší východně od obce. Jedná se o jednu z největších mladopaleolitických lokalit na Moravě patřící do szeletienu-bohunicien (cca 40 000-35 000 let př. n. l.). Další význačnou polohou je trať Mančalov s množstvím kamenných artefaktů datovaných do období aurignacien (35 000-28 000 let př. n. l.). V neposlední řadě je tu i významná a zároveň poněkud neobvyklá mladopaleolitická lokalita, která byla objevena na břehu mohelenské přehradní nádrže v trati Plevovce, kde archeologický výzkum odhalil i stopy kamenných podlah dočasných obydlí – jedny z vůbec nejstarších lidských staveb ve střední Evropě datovaných přibližně 21 000 let př. n. l.).

Nejvíce je v okolí Mohelna doloženo období neolitu (mladší doba kamenná), kdy došlo k intenzivnímu rozvoji zemědělství. Lidé se poprvé začali usazovat na trvalých sídlištích. Nejstarší neolitickou kulturou je tzv. kultura s lineární keramikou (cca 6 000 let př. n. l.). Velké sídliště této kultury bylo prozkoumáno v trati Dlouhý v souvislosti se záchranným výzkumem při těžbě hlíny na stavbu Dalešické přehradní nádrže. Další velká sídliště najdeme například v tratích Na Žlíbcích či Mančalov.

Rovněž následující kultura s vypíchanou keramikou (cca 5 000 let př. n. l.) zanechala na našem katastru své stopy. Sídliště je známo v trati Na Žlíbcích. Nejintenzivnější osídlení je však doloženo až z kultury s moravskou malovanou keramikou (též lengyelská kultura, 5 000 – 4 000 let př. n. l.). Svě pojmenování dostala podle typických nádob zdobených barevnou výzdobou. Poměrně běžným inventářem jsou různé keramické plastiky (venuše), jejichž zlomky také na Mohelensku nacházíme. Asi nejzajímavějším projevem kultury jsou takzvané „rondely“, kruhové příkopové areály, o jejichž významu se zatím spekuluje. I přímo na katastru Mohelna je doložen rondel, a to v trati Panský žlíbek. Rondel má 2 příkopy o rozměrech 35 a 70 m. Sídliště jsou doložena například v polohách Padělek, Staré Hory, Boleniska, Za Chobotem, Mančalov a v neposlední řadě také na hradisku ve Skřipině, které bylo následně osídleno ve většině pozdějších obdobích pravěku a je jedním z nejvýznamnějších pravěkých hradisek u nás.

Na neolit navazuje eneolit (pozdní doba kamenná, 4 300-2 200 př. n. l.), kdy se vedle kamenných nástrojů vůbec poprvé objevuje kov (měď). V této době bylo osídleno hradisko Skřipina, a to postupně hned několika eneolitickými kulturami. Další eneolitickou lokalitou na našem katastru je v poměrně nedávné době objevené výšinné sídliště U Jezera (jevišovická kultura). Za zmínku stojí i nálezy z poloh U Chobota a z Kočičáku (kultura zvoncovitých pohárů).

V době bronzové (přibližně 2 300-800 př. n. l.), jak už sám název napovídá, se již naplno rozšiřuje užití kovových nástrojů. Bronz (slitina mědi a cínu) postupně plně nahradil dříve používané kamenné artefakty a umožnil vznik nových výrobků (např. mečů). Z Mohelenska prozatím neznáme výrazné osídlení v tomto období (na rozdíl od katastru sousedních Lhánic). Kromě zcela ojedinělých nálezů z bronzu se intenzivní osídlení projevuje pouze na hradisku Skřipina.

Bronz začal být postupně nahrazován další novinkou - železem. Tento kov dal název celé následující epoše, době železné (asi 750 př. n. l. – přelom letopočtu). Starší doba železná je nazývána dobou halštatskou (podle naleziště u obce Hallstatt v Rakousku). Na katastru Mohelna je tato doba doložena rozsáhlým pohřebištěm na okraji hadcové stepi, které dodnes vévodí největší mohyla, na níž stojí Boží muka sv. Antonína. V roce 2014 bylo záchranným archeologickým výzkumem zjištěno pokračování pohřebiště až v trati Na Černých západně od hadcové stepi. Osídlena byla již tradičně Skřipina, a to i v mladší době železné (latěnu). Laténská kultura je spojována se známým etnikem Keltů. Ojedinělé laténské nálezy v podobě keramických střepů pochází i ze záchranných výzkumů přímo v centru dnešního Mohelna, převážně z okolí kostela. Zatím však nebylo možné určit, zda jde o pozůstatky dnes již z větší části zničeného sídliště.

Dobou římskou (přelom letopočtu – 4. stol. n. l.) je označováno období, kdy naše území obývaly převážně germánské kmeny. Zároveň jde o dobu, kdy i naši oblast (byť jen vzdáleně) ovlivňovala Římská říše, která dala své jméno celé epoše. Záchranný výzkum odkryl sídliště Germánů při stavbě vodní nádrže v trati Kočičák severně od Mohelna. Bylo nalezeno množství keramických zlomků nádob i několik kovových artefaktů. Nejzajímavějším nálezem je římská mince císaře Valense (364-378 n. l.). Stopy pobytu Germánů nacházíme opět i na hradisku Skřipina.

Konec doby římské zároveň znamenal velký pohyb lidí po celé Evropě. Toto přechodné období je nazýváno dobou stěhování národů. V jejím důsledku bylo naše území postupně osídleno slovanskými kmeny. Přítomnost nejstaršího slovanského obyvatelstva zatím není v okolí obce doložena. Až na zcela ojedinělé nálezy známe výraznější osídlení v okolí Mohelna až od 9. století. V této době bylo opět osídleno hradisko Skřipina a množství nálezů přinesl i záchranný výzkum při stavbě retenční nádrže Kočičák. Toto období je také jedním z nejdůležitějších v dějinách Moravy, kdy zde vyrostl první státní útvar na našem území – Velká Morava. Od toho údobí již můžeme uvažovat o víceméně kontinuálním osídlení Mohelenska až do dnešní doby.

Prozatím nejstarší slovanské nálezy přímo z dnešní obce spadají do 11. až 12. století. Z této doby pochází velké množství keramických nálezů a také pohřebiště zachycené záchranným archeologickým výzkumem na návrší v okolí dnešního kostela.

První známá písemná zmínka o Mohelně je z roku 1234 z listiny krále Přemysla Otakara II., která zmiňuje existenci kostela a fary v Mohelně. Dosud nedořešenou otázkou zůstává v literatuře často zmiňovaná možnost existence hradu. Vyřešení této problematiky je ovšem zatím otázkou budoucích archeologických výzkumů.